

լուծել: Մենք նստեցանք իր սեղանին մեր ընդհանուր ճաշարանի մէջ - օ'հ, պաղ և սենեակի մը ուրուազիծերը ունեցող տեղ մը , ուր գործէն անտեղեակ մատուցողուհիներ կը հրամցնէին կարմրած խորովածի իւղով հաց և սարտին, կամ երբեմն ալ տապկուած լուբիա, իսկ Կիրակի օրերն ալ արծաթեայ սկիւտեղներու վրայ դրուած կրէյվիով (խորովածի հիւք) հաց: Տնօրէնին տիկինը մշակութային հետաքրքրութիւններ ունեցող կին մըն էր և գործօն մասնակցութիւն մը ունէր տեղական թատերախումբէն ներս, երբեմն ալ մեզի արտադարացական լայն աշխարհ կը փոխադրէր և Լոնտոնէն բերուած այլազան պարբերականներու ընթերցումներու միջոցով կամ արտադասընթացքային ընթերցումներ կատարելով մեր տեղեկութիւնները կ'ընդարձակէր: Նման առիթով մըն էր որ ան կարդաց թէ հայրս վերջերս հրատարակած էր նոր գիրք մը: Ես շատ բան չունէի ըսելիք այսպիսի յայտարարութիւններու առթիւ: Գիտէի թէ հայրս «գիրքեր կը գրէր» իր գրասենեակին մէջ, բայց առհասարակ կը գրէր, և այս մասին մեր ընտանիքին մէջ գրեթէ երբեք չէր խօսուեր, ոչ ալ նման խօսակցութիւն մը կը քաջալերուէր:

Տիկինը ըսաւ թէ թէւ իմ հօրս գիրքերը տակաւին չէր կարդացած, բայց վստահ էր թէ անոնք հետաքրքրական գիրքեր ըլլալու էին: «Կանաչ Գլխարկը» իր ամենէն հռչակուածը չէ՞ր արդեօք, ըսաւ ան, որովհետեւ ան շատ լաւ բաներ լսած էր այդ մասին: «Հոյակապ բան մըն է ունենալ լաւ ընթերցուած գրող հայր մը», ըսաւ ան և շարունակեց՝ արդեօք ես ալ հայերէն կը խօսէի՞...

Վերջին հարցումը անակնկալի բերաւ զիս: «Ո՛չ, ես հայերէն չեմ գիտեր», ըսի: Կարծեմ աւելցուցի նաեւ. «Ես երբեք չեմ լսած մէկու մը հայերէն խօսիլը», - ինչ որ իրականութիւնն էր:

- Բայց կը յիշեմ՝ տեղ մը կարդացած եմ թէ հայրդ հայ է,- ըսաւ ան փայլուն ժպիտով մը ու շարունակեց,- կը կարծէի թէ բոլոր հայերն ալ հայերէն կը խօսին:

Յետոյ, մեր պզտիկ սենեակին մէջ, Մըքկրեկըրը իր կարդացած երգիծական գրքոյկին կողքէն ինծի նայելով ըսաւ. «Հար-միհինիըն: Ի՞նչ մարգախաղ ունին հոն»:

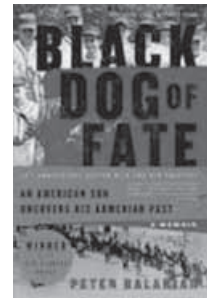
- Ես ի՞նչ գիտնամ,- ըսի,- ես երբեք չեմ եղած հոն,- թերեւս մեր խաղերը ունին:

- Բայց բնաւ երբեք քրիքէթ,- ըսաւ Մըքկրեկըր:

- Այո՛, քրիքէթ,- ըսի ես,- ինչ որ է, ես

Անգլիացի եմ:

- Դուն Անգլիացի չես կրնար ըլլալ,- պնդեց Մըքկրեկըր:

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ՍԵՒ ՇՈՒՆԸ

Փիթըր Պալագեան
(*The Black Dog of Fate*)
(Հատուածներ)

Շարաթ օր մը կարմիր գիշերանցու տակաւին վրաս, ժամանակ կ'անցընէի հեռատեսիլին դիմաց ու կը դիտէի «Փոքրիկ Ռասազալ»ները, «Երկնքի Թագաւորը» և «Ռոյ Ռոճըրգ»ը, մինչ ընտանիքիս անդամները անհետացեր էին Արեւմտեան Ինկլըվուտ պողոտայի վրայ, իջեցուցի հեռատեսիլի ձայնը և մօրս հարցուցի թէ ինչո՞ւ մենք հրեայ չենք: Իրականութիւնը այն էր որ Դեկտեմբեր ամսուն մէջ ըլլալով Տիքըրսըն փողոցի վրայ գտնուող բոլոր բնակարաններու հիւրասենեակներու մենորաներու պղնձեայ մոմերը վառած էին: Անոնք աւելի կենդանութիւն ունէին քան Ս. Ծննդեան տօնածառերը:

- Որովհետեւ մենք քրիստոնէայ ենք,- պատասխանեց մայրս:

- Մենք ինչո՞ւ քրիստոնէայ ենք:

- Մեր ժողովուրդը որոշեց հետեւիլ Յիսուս Զրիստոսի ուսմունքին,- ըսաւ ու կեցաւ պահ մը:- Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Նոյեան Տապանը հանգչած է Արարատ լեռան վրայ Հայաստանի մէջ: Այդ ըսել է թէ հայերն ու հրեաները զարմիկներ են:

- Ի՞նչ է Արարատը:

Մայրս արտաշնչեց, կարծես թէ կը փափաքէր որ հեռանայի:

- Արարատ լեռը աշխարհի ամենէն բարձր լեռներէն մէկն է. անոր գագաթը միշտ ձիւնապատ է. ան մեր ազգային խորհրդանիշն է:

- Ամերիկայի՞ խորհրդանիշը:

- Ո՛չ, Հայաստանի՛:

- Ու՞ր է Հայաստանը:

Խօսիլ սկսելուս առաջին վայրկեանէն Արմինիա բառը կար ու կը լսէի. անիկա մեր տան բոլոր սենեակներու մէջ կար ու կը լսուէր: *Ար-մին-եա, Արմինիա*, ինչպէս *մա-մա, տա-տա*, ինչպէս *ուֆիկ, ձի, արմ, դուն, ես, ուտել*: **Արմինիա** բառը կը դառնար բերանիս խորքը, կարծես կը կլլէի գանի, բայց բերանիս խոռոչին բլթակով կը բռնէի, կը հրէի առջեւ ու կգակս բաց կը մնար «եա»ին վրայ և բառը կը կախուէր օդին մէջ: **Արմինիա**: Այդ իմ անգիտակից կեանքիս մէկ մասն էր և ես բնաւ երբեք չէի մտածեր իսկ հարցնել՝ ո՞ր է կամ ի՞նչ է անիկա:

Մայրս կրկին արտաշնչեց և ըսաւ.

- Հայաստանը ուրիշ երկիր է:

- Հայաստանը ուրի՞շ երկիր է ...

- Ո՛չ, ո՛չ. Արարատ լեռը... այսինքն երկուքն ալ՝ թէ՛ Հայաստանը և թէ՛ Արարատ լեռը այլ երկիրներու մէջ կը գտնուին: Բայց մենք ամերիկացի ենք: Այդ է կարեւորը: Մենք ուրիշ հայերու մման չենք: Անոնք շատ ազգայնական են:

Հիմա ատելի շփոթութիւն կը զգայի: Ինչպէ՞ս մեր ազգային խորհրդանշանը ուրիշ երկրի մը մէջ կրնար գտնուիլ, և եթէ Հայաստանը այն երկիրն էր, ուրկէ՞ եկած էին տատիկներս ու պապիկներս, ինչո՞ւ ուրեմն անիկա իր երկիրը չէր և ինչո՞ւ Արարատը հոն չէր: Մայրս շարունակեց բացատրել թէ Արարատ լեռը Թուրքիոյ մէջ էր, իսկ Հայաստանը Խորհրդային Միութեան մէջ: Յետոյ մայրս նայեցաւ իր ժամացոյցին և ըսաւ որ ատենն է վրաս փոխելու, ատամներս խոզանակելու և երկու-երեք րոպէէն իրեն միանալու ինքնաշարժին մէջ՝ ուղեւորուելու համար A & P:

Լուացարանին հայելիին մէջ ինքզինքս դիտեցի: Եթէ մենք հրեայ ըլլայինք, մտածեցի, կեանքը ատելի լաւ պիտի ըլլար: Ծնողքիս հետ առտուն տաճար պիտի երթայի՝ հազած ըլլալով *եսրմուլք*-ը, ինչպէս ընկերս՝ Մարկը: Դեկտեմբեր ամսուն *Մաթգոհ*-ի տուփերու վրայ պիտի ըլլային ութը մոմեր և եքրայերէն տառեր: Ամէն գիշեր պիտի վառէի մոմ մը և ամէն գիշեր պիտի ստանայի նուէ՛ր մը...:

Աչքերս զիս կը դիտէին հայելիին մէջէն, սեւ, մութ շագանակագոյն, ինչպէս տատիկիս աչքերը: Անոնք ատելի հրէական էին քան Մարկին աչքերը: Ու ես մտածեցի, Յիսուս, Աստուած, իսկապէս ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէր: Ինչպէս մայրս ըսած էր, չէ՞ որ մենք ամերիկացի էինք: Մենք չէինք երթար մեր եկե-

ղեցոյ ուտելիքի վաճառքին կամ հայկական հաւաքոյթներուն: Մենք չէինք խօսեր Հայաստանի մասին: Ես նոյնիսկ չէի կարող հայերէն խօսիլ:

Բարձր միջին դասակարգի արուարձանի լաբիրիտոսին մէջ, կը թուէր թէ Բալակեանները միշտ ալ յարմարած էին: Չէ՞ որ մենք քրիստոնէայ էինք, արիեստավարժներ և բաւական մըն ալ սպիտակ: Մենք օրինապահ էինք, չարքաշ աշխատող, և, այո՛, նաեւ լաւ ամերիկացի գոնէ 1903-էն ասդին, երբ մօրենական պապս՝ Պետրոս Արուսեան հասած էր Նիւ Երրգի: Անշուշտ մենք Ռոքֆելլերներու հետ արձակուրդի չէինք երթար Ֆիշըր կղզին, բայց բարիգալուստի արժանացած էինք ԱՄՆ-ի բարձր միջին դասակարգի ծալքերէն ներս և մեր փաստաթուղթերն ալ բոլորը կարգին էին: Ընթացքին նկատեր էի թէ մեր ձուլումը երեւութապէս անբաժանելի էր մեր ընտանիքի՝ հայկական մշակոյթէն ու աւանդութիւններէն դէպի կառավարելի նոր code-երու անցումէն, ինչպէս ատետարանական միջին դասակարգի որդեգրումները: Հայ ըլլալը կը նշանակէր ծիսակատարութեանց կամ արարողութեանց զարդարանք մը մեր գերդաստանէն ներս Կիրակի օրերը, անկախ այն բանէն թէ ինչպէս անոնք կ'առընչուէին ցեղասպանութեան հետ. իրականութիւնը այն էր որ քաղաքական աղէտին վայրագութիւնները պարզապէս պատմական թաղանդ մըն էին ծնողներուս կեանքին մէջ, որ գրեթէ անտեսանելի էին դարձեր:

Պալագեանները